

Dr. Toma Kornélia

**Szó
ra
koz
ta
tó**

**Anyanyelvi foglalkoztató kisgyerekek, óvodások
és kisiskolások számára**

2019

Tartalom

Előszó	4
1. Beszéd- és kiejtés-gondozás	6
1.1. Légzőgyakorlat	6
1.2. Hangképzési gyakorlat	6
1.3. Beszédrítmus-gyakorlat	7
1.4. Hangsúly- és hanglejtés-gyakorlat.....	7
2. A beszédhallás, a beszédészlelés és a beszédmegértés fejlesztése	10
2.1. Mondd utánam!	10
2.2. Egyforma vagy nem egyforma?.....	10
2.3. Hangkeresés.....	10
2.4. Hangokból szóalkotás	11
2.5. Hangokra bontás	11
2.6. Szótagolás	11
2.7. Szóelőhívás	11
2.8. Piramis	11
2.9. Relációs szókinccs	12
2.10. Szógyűjtés.....	12
2.11. Asszociációk.....	12
2.12. Találd ki, mi lehet ez!	12
2.13. Tudod-e, mit jelent?	12
2.14. Lexikon	12
2.15. Fejezd be!	13
2.16. Keresd a hibát!	13
2.17. Te is el tudod mesélni?	13
2.18. Most Te mesélj!	14
3. Anyanyelvi játékok	15
3.1. Hallásfejlesztő játék	15
3.2. Fúvó-szívó gyakorlat	15
3.3. Arc- és ajakgyakorlat.....	15
3.4. Nyelvgyakorlat.....	15
3.5. Fonémahallást fejlesztő gyakorlat.....	15
3.6. Szókinccs-gyarápító játék.....	15
<i>A Mesekuckó kiállítás szövegvilága</i>	<i>16</i>
Irodalom.....	20

Előszó

A Petőfi Irodalmi Múzeum – A Magyar Nyelv Múzeuma *Mesekuckó* kiállítása a kisgyermek, az óvodások és a kisiskolások szórakoztatását és fejlesztését egyaránt szolgálja. A kiállításhoz készített **Szóra**koztató anyanyelvi foglalkoztató kifejezetten az anyanyelvi nevelést és fejlesztést segíti.

Kodály Zoltán szerint a gyermek zenei nevelése az anya születése előtt kilenc hónappal kezdődik. Ezt igaznak tartjuk az **anyanyelvi nevelésre** is. A nyelvelsajátításban a biológiai örökség mellett igen meghatározó a gyermek szűkebb és tágabb nyelvi környezetének a szerepe. A gyermeket körülvevő **beszélő környezet** nyelvi mintái ugyanis akarva-akaratlanul is hatnak. Amennyiben tehát a gyermeket nevelő generációk megfelelő nyelvi útravalót szeretnének utódaiknak nyújtani, önmaguk anyanyelvi kompetenciáját is folyamatosan, élethosszig fejleszteniük kell beszélgetéssel, olvasással, írással, énekléssel stb.

Régen a gyermekek az első hat életévüket a családjukban, az „anyaölből” töltötték (Comenius 1992: 68). A 21. században azonban bölcsődébe, majd hároméves kortól kötelezően óvodába járnak. Tehát az anyanyelvi nevelés felelőseinek köre kibővült. A családon kívül szerepet kap benne a csecsemő- és kisgyermeknevelő és az óvodapedagógus is. Mivel segíthetik a szülők és a pedagógusok együttesen a fiatal Alfa és a majd azt követő generációk nyelvi-kommunikációs nevelését?

- Elsődleges az élménytelen, természetes beszéden alapuló **beszéd- és kiejtés-gondozás**, az elhangzó beszéd tartalmi és formai oldalára egyaránt irányuló nevelési folyamat.
- Ezzel párhuzamosan fejlesztendő az elhangzó beszéd feldolgozásának folyamata: **a beszédhallás, a beszédészlelés és a beszédmegértés.**

Erre alkalmasak az **anyanyelvi játékok**, a **népköltészeti alkotások** (népmesék, mondókák, rigmusok, a magyarság történelmét feldolgozó mondavilág elemei, meséi), a klasszikus és a kortárs **gyermekirodalom** szövegei, valamint a **népi gyermekdalok**. A **beszélgetés**, a többnyire játékos mozgásokkal is összekapcsolt **mondókázás, dúdolás, verselés, mesélés, éneklés**, az **ölbéli és az énekes népi játékok** örömet nyújtanak a gyerekeknek. A megfelelő nyelvi minta hatására fokozódik beszédkedvük, beszédbátorságuk, gazdagodik szókincsük, fejlődik kiejtésük, mondat- és szövegalkotási

képességük, kommunikációjuk. Az alsó tagozaton ezekre a kialakult anyanyelvi készségekre és képességekre tud építeni a tanító.

A beszédképesség az ember egyik legfontosabb tulajdonsága. Fejlettsége meghatározza az ember sorsát. Ki ne szeretne sikeres ember lenni, utódait sikeres emberré nevelni? Ennek a célnak az eléréséhez nyújtjuk segítségül a *Mesekuckó* kiállításához kapcsolódó **Szó**ra^{koz} *tató* foglalkoztatót, benne nyelvi kultúránk gyöngyszemeivel, amelyeket elmondhatnak, elénekelhetnek, mozgással kísérhetnek a gyerekek és a felnőttek egyaránt.

Sárospatak, 2019. november 19.

Tavaszi – Éled a természet

A tavaszhoz kötődő *Éled a természet* téma óvodában és iskolában egyaránt megjelenik (Víg 2008: 189-191; Farkas és mtsai 2016). Alkalmas tehát, hogy rajta keresztül mutassuk be, miként tervezhető és valósítható meg kisgyermekkorától az alsó tagozat végéig differenciáltan a beszéd- és kiejtés-gondozás, valamint a beszédhallás, a beszédészlelés és a beszédmegértés fejlesztése. A napi rendszerességgel elvégzett 5-15 perces tevékenység fejlesztő hatása tudományosan alátámasztott (Gósy és Imre 2007; Barra 2011).

1. Beszéd- és kiejtés-gondozás

1.1. Légzőgyakorlat

Kinyitjuk az ablakot.

Álljatok egymástól karnyújtásnyi távolságra a szőnyeg szélén! Tegyétek a kezeteiket a hasatokra, ahogy mutatom (négy ujjunk a hason, hüvelykujjunk a rekeszizmon)! Érzitek, hogy emelkedik és süllyed? Itt a tavasz, süt a nap. Hunyjuk be a szemünket, képzeljük azt, hogy a Zempléni-hegység legmagasabb csúcsán állunk. Lélegezzük be a friss hegyi levegőt! Kilégzés szájon át, belégzés orron keresztül. Így nem fázik meg a torkunk. Kilégzéssel kezdünk. Belégzés háromra, kilégzés ötre.

Népdal éneklése

Nézzünk le a hegytetőről! Amott a távolban a Ronyva-patak vize árad, mert a hegyekben megolvadt a hó, és a hólé belefolyik. Énekeljük el a *Tavaszi szél vizet áraszt* kezdetű népdalt! A pedagógus furulyán kísérhet.

1.2. Hangképzési gyakorlat

Maradjunk csendben, hunyjuk be ismét a szemünket! Hallgassuk, ahogy a szél fúj a hegytetőn! A pedagógus „s” hang képzésével utánozza a szél hangját.

Utánozzátok ti is a szél hangját! Normál hangerővel képezzük a hangot (mellékhang nélkül!), majd erősítünk, végül halkítunk.

A favágók fűrészgéppel vágják a fákat. Hallgassátok a gép hangját! A pedagógus a „r” hangot képezi. Utánozzátok ti is a gép hangját! Normál, hangos, halk hangerővel végezzük.

Felébredtek a rovarok, és hallható a zümmögésük. Halljátok? A pedagógus „z” hangot képez normál, hangos, halk hangerővel. Utánozzátok ti is a rovarok hangját!

1.3. Beszédrítmus-gyakorlat

Mondjuk a következő mondókát: Fújja a szél a fákat, letöri az ágot, reccs! Közben jobbra-balra törzshajlítás, a karok a magasban jobbra-balra lendülnek, majd leguggolunk. Normál hangerővel, halkán és hangosan is ismételjük. Közepes tempóban, lassan és gyorsan is ismételjük.

Fúj-ja a szél a fá-kat, le-tö-ri az á-gat, reccs!
- - - - -

A pedagógus kezén egy ujjbáb. Nicsak, egy katicabogár repdes a közelünkben! Minden gyermeket körbepoked. Számoljuk meg a pettyeket a szárnyán! Emeljük a kezünket és számoljunk az ujjaink segítségével!

1.4. Hangsúly- és hanglejtésgyakorlat

Mondjuk el Lovas Gábor *Katica* című versét utánmondással! A pedagógus soronként mondja verset természetes, tiszta beszéddel, eső-ereszkedő hanglejtéssel, a gyerekek utánozzák.

Hol alszik a katica?

= -
Érdőben, mezőben -

= -
Megpihen a levélen,

= -
Elbújik a fűben.

= -

Egész nap csak repdesett,

= -
Fáradt már a szárnya -

= -
Megmossa a pettyeket

= -
Könnyű lesz az álma.

= -

Ott alszik a katica,

= -
Érdőben, mezőben -

= -
Hintázik a levélen,

= -
Álmodik a fűben.

= -

Szólánc játék szabad asszociáció alapján

Szólánc ismétléssel, egyre bővülő elemszámmal. Aki megkapja az ujjbábot, az következik. Ha megakad a sor, indítsunk újat! Miről álmodik a katicabogár? Mondhatsz bármit, ami eszedbe jut.

Álmodik a katica:

Pl. első gyermek: *fűről,*

második gyermek: *fűről-fáról,*

harmadik gyermek: *fűről-fáról-virágról,*

negyedik gyermek: *fűről-fáról-virágról-testvéréről* stb.

Éneklés ritmuskíséréssel

Énekeljük el a *Katalinka, szállj el...* kezdetű dalt, és közben tapsoljunk!

Találós kérdés

Egy tavasszal megérkező állat a megfejtése a következő találós kérdésnek. Találjátok ki, mi az!

Háta bársony,
Hasa vászon,
Szeme pillá,
Farka villa,
Feje bot.
Mi az? (fecske)

Mesemondás

Hallgassátok meg *A fecskék* című elbeszélést! Móra Ferenc írta.

Egy áprilisi reggel édesapánk csendesen kinyitotta a szobánk ajtaját, és közben ébresztgetett bennünket:

- Halljátok csak, ti álomszuszékok, vendégeink érkeztek az éjszaka! Hallgassátok csak, hogy köszöntenek benneteket!

A tornácról a hajnali csendességben élesen csicssergett be a köszöntő.

Fittyfiritty, fittyfiritty
kikelet kivirít.
Terike, gyere ki,
Ferike, gyere ki
csicseri, csicseri!

Megjöttek a fecskéink!

Még abban az órában hozzáfogtak a fészekrakáshoz. Az eresz szögletében ragasztották meg gömbölyű kis fészüket maguk gyúrta sárból, szalmatörekéből. Nincs az a kőművesmester, aki fürgébben dolgozna náluk. S ahogy a sarat hordták, rakták, simították, gömbölyítették, minden mozdulatuknál mondtak valamit:

- Vakolat van-e még?
- Van elég.
- Add errébb!
- Fuss szalmáért, picike!
- Hozom én ízibe!
- Hocc ide!

- Cvikk, cvikk, cvikk!
- Mi tetszik?
- Jó ebéd tetszenék.
- Mi legyen az ebéd?
- Bogaracska, legyecske.
- Kis fecske, gyere csak a kertbe, gyere, gyere, gyere!

Azzal huss! – ki a kertbe, ahol igazán terített asztalt találtak. Csak a szájukat kellett tátogatni: szinte magától hullott bele a sok bogár. El is pusztították őket egy hét alatt úgy, hogy aranyért se lehetett volna egyet se találni közülük. Még az utcánk tájékáról is eltakarodott a sok bogár, olyan rendet tudtak tartani a mi kis zselléreink.

Forrás: http://mesemorzsa.blogspot.com/2015_05_05_archive.html (letöltve: 2019. 10. 31.)

2. A beszédhallás, a beszédészlelés és a beszédmegértés fejlesztése

A gyakorlatban a *Mesekuckó* kiállításban fellelhető szövegvilág köszön vissza. Általános követelmény: pontos ismétlést várunk a gyerekektől. Érthetően, lassan vagy normál tempóban mondjuk a szavakat (bővülő szótagszámmal), szószerkezeteket, mondatokat, szöveget. Naponta 15 perces foglalkozás ajánlott. A feladattípusok Gósy Mária és Imre Angéla *Beszédpercepció fejlesztő modulok* (2007) című könyvéből valók.

2.1. Mondd utánam!

- ✚ **Normál hangerővel mondott szavak ismétlése:** *tyúk, törpe, csigabál, tipeg-topog*
- ✚ **Suttogott szavak ismétlése.** Szemtől szemben, jól látható szájmozgással, tagoltan suttogjunk: *fecske, túske, tovaszáll, csicsereg*
- ✚ **Szókapcsolatok ismétlése:** *új kút, nedves orra, siess kecske, buzgón szaglász*
- ✚ **Mondatok ismétlése:** *Ott a víz! Hová mész? Jár a kertben. Fülét-farkát megette.*
- ✚ **Értelmetlen szavak ismétlése:** *rögy, nővbe, bagicsa, gemette*

2.2. Egyforma vagy nem egyforma?

Páronként olvassuk fel a szavakat normál tempóban. A gyerekeknek igen/nem választ kell adniuk.

- ✚ *háp-háp,*
- ✚ *bál-bél,*
- ✚ *jár-jár,*
- ✚ *ékes-éhes,*
- ✚ *mond-mondd*

2.3. Hangkeresés

- ✚ **Van-e benne r hang?** Igen/nem választ várunk. Ügyeljünk a hangtörvénynek megfelelő ejtésre, pl. [acc]! *rét, nyár, fecske, törpe, kifecseg, farkinca* VAGY
- ✚ **Mondd meg, hogy a r hangot a szó elején hallod vagy nem az elején!** *rét, rám, jár, forog, terelget, kukurikú* VAGY
- ✚ **Hol van benne r hang?** Az elején, a közepén, a végén? 5-6 éves kortól végeztessük! *rá, túr, kerek, fehér, kiséger, tányértalpas*

2.4. Hangokból szóalkotás

Találd ki, melyik szó ez! Tagoltan, kis szünetekkel mondjuk a hangokat egymás után, pl. h á z. A gyerekek kimondják a szót: ház.

h a r m a t

e s e r n y ő

k i s l e g é n y

2.5. Hangokra bontás

Bontsd a szavakat! Mondjuk a szót, a gyerekek pedig tagoltan, kis szünetekkel mondják a hangokat egymás után, pl. ág → á g.

nap, virág, fülemüle, báránnyelű

2.6. Szótagolás

5 éves kortól végeztessük. A gyerekek az általunk kiejtett szót szótagolják. Tapsolással kísérhető.

kacsa, szomjas, szusszan, társaság, mindenhová

2.7. Szóelőhívás

5-6 éves kortól végezhetjük. A gyerekek gyűjtsenek olyan szavakat, amelyeknek az első hangja, szótagja azonos. Például **sü...:** *sün, süt, süket, sütemény, süllyed* stb.

csi....

ma...

ke...

2.8. Piramis

A gyerekeknek egyszeri hallás után az egyes mondatokat el kell ismételniük. Közepes tempóban mondjuk. Csak addig mondjuk a piramist, ameddig vissza tudják mondani.

A fecske csicsereg.

A fecske hangosan csicsereg.

A villás farkú fecske hangosan csicsereg.

A villás farkú fecske hangosan csicsereg a fészében.

A villás farkú fecske hangosan csicsereg a fészében az eresz alatt.

A villás farkú, fehér mellényes fecske hangosan csicsereg a fészében az eresz alatt.

2.9. Relációs szókincs

Mi az ellentéte? Mondd meg!

törpe (óriás), mozog (áll), megy (jön), leül (feláll), bő (szűk), korán (későn)

2.10. Szógyűjtés

- ✚ Mondjatok tavasszal kapcsolatos egy szótagos/két szótagos/három szótagos szavakat!
- ✚ Mondjatok madarakat/virágokat stb.!

2.11. Asszociációk

Mi jut eszetekbe, ha azt mondom:

tulipán,

húsvét,

anya

Egymást követően mondhatják a gyerekek szabadon a válaszsavakat. Négy-öt válaszsót kérünk.

2.12. Találd ki, mi lehet ez!

Fent lakom az égen, melegít a fényem. Sugárból van bajszom, este van, ha alszom. (Nap)
Tavasszal kap levelet, s ősszel küld csak választ, de nem egyet, nem is kettőt, hanem sok-sok százat. (fa)

Szépnek tart felnőtt és gyerek, pedig csúf hernyóból kelek. (pillangó)

Forrás: <https://felelosszulokiskolaja.hu/babahaz/korai-fejlesztés/25-aranyos-talaló-kerdes-gyerekeknek-ami-fejleszti-a-logikai-gondolkodást-es-a-szókincset> (letöltve: 2019. 10. 31.)

2.13. Tudod-e, mit jelent?

Magyarázd meg mit jelent úgy, hogy nem ejted ki a szót! 6 éves kortól ajánlott.

csőr, mancs, szél

2.14. Lexikon

A gyerekek a tőlünk hallott mondatot ismételjék meg! Bővítsék ki egyenként minél hosszabbra! Pl. A kecske legel. → A kecske a kertben legel stb.

Az állatok alszanak.

Az ibolya virágzik.

Illat lengedez.

2.15. Fejezd be!

Az általunk megkezdett mondatot fejezzék be minél hosszabban a gyerekek!

Gyere, te, is...

Tüskés hátú sündisznócska...

Hová repül...

2.16. Keresd a hibát!

Segítsetek kijavítani, amit mondok! Ismételjétek el helyesen!

Minden nap szokok anyával sétálni.

A medve bebújik a barlangban.

Tavaszkor enyhe szellő lengedez.

2.17. Te is el tudod mesélni?

Különböző nehézségi fokú szövegek közül választhatunk. 4-5 éves kortól ajánlott. Felolvassuk a gyerekeknek a mesét, majd elmondják, mire emlékeznek belőle.

Erős nehézségi fokú (iskolásoknak való):

Zelk Zoltán: *A tölgyfa születésnapja*

Az erdő közepén állott az öreg tölgyfa. Ő volt az erdő legtiszteletreméltóbb lakója, ha a madaraknak kalapjuk lett volna, bizonyára megemelték volna, mielőtt rászállnak. Mert többet tudott ő a madarak életéről, mint maguk a rigók és mátyásmadarak. Hiszen száz év alatt ezer és ezer fészket ringatott az ágain, ezer és ezer madárfióka röppent először világgá a lombjai közül.

Egyik nap a bagoly elővette falevelekből készült kalendáriumát, és kiszámította, hogy másnap lesz a tölgyfa születésnapja. Össze is hívta a madarakat, és azt indítványozta, hogy lepják meg valami ajándékkal a jóságos tölgyfát. Persze mindnyájan örültek a bagoly indítványának, s annak, hogy a tudós madárnak kalendáriuma van, s így megünnepelhetik a tölgyfa születésnapját. Törték is fejüket, hogy mi lenne a legalkalmasabb ajándék, de a bagoly ezt is tudta:

– Mi lenne más, mint valami szép dal? Madarak vagytok, hát énekelni fogtok a tölgyfának. De nem akárhogyan! Megalakítjuk az első erdei dalárdát, tanulunk valami szép dalt, és egyszerre elénekeljük holnap hajnalban.

Megkezdődött a tanulás, de bizony nem sokra mentek vele. A rigó csak fújta, hogy „tillió”, a szarka csak azt, hogy „csörgő-csörgő”, a varjú csak azt, hogy „kár Pál, kár Pál”. Végül össze is vesztek, s elszálltak, ki merre látott. De azért másnap hajnalban mind odalopóztak a tölgyfa ágaira, és mind elfújta külön-külön a maga nótáját.

Így is volt jó ez, mert így tetszett a százéves tölgyfának, s meghatottságában azt ígérte, hogy még száz évig fogja ringatni a rigó-, szarka- meg harkályfészkeket.

Forrás: Digitális Irodalmi Akadémia. [https://reader.dia.hu/document/Zelk Zoltan-Alszik a szel-10489/Zelk Zoltan-Alszik a szel-01150](https://reader.dia.hu/document/Zelk_Zoltan-<u>Alszik a szel-10489/Zelk Zoltan-Alszik a szel-01150</u>) (letöltve: 2019. 10. 31.)

2.18. Most Te mesélj!

Mondd el, mit csinálnál, ha eltévednél az erdőben!

Mondd el, milyen állat lennél és miért!

Mondd el, mit csinálhattak a gyerekek a sünivel, akit az úton találtak!

3. Anyanyelvi játékok

Az anyanyelvi játék mindig szabályjáték. Egyszerre fejlesztési lehetőség és tapasztalatszerzési lehetőség a gyermek nyelvi fejlettségre vonatkozóan a felnőtt számára. Már 3-4 éves kortól lehet játszani az egyszerűbbeket. Többsége mikrocsoportban alkalmazható a legeredményesebben, de lehet egyéni és frontális formában is tervezni. (Dankó 2016: 205.)

3.1. Hallásfejlesztő játék

- ✚ Állathangok felismerése (pl. séta alkalmával vagy CD-ről),
- ✚ állathangok utánzása különböző hangszínekben (világos, sötét, fojtott)

3.2. Fúvó-szívó gyakorlat

- ✚ Hurkapálcára fonállal ráerősített vattapamacs fújása. Utánozd a szelet, ha lengedez, ha fúj, ha süvít!
- ✚ Vékonyabb/ vastagabb szívószállal pl. gyúrt papír zsebkendő felszívása

3.3. Arc- és ajakgyakorlat

- ✚ Csücsörítve csipegeds fel a magokat a tenyeredből, mint a madár! Lehet Zizivel végezni.
- ✚ Tátogj, mint a halak!

3.4. Nyelvgyakorlat

- ✚ Szaladgálnak a lovak. Csettintgetés a nyelvvel.
- ✚ Utánozd a cicát, amikor lefetyel! Az áll mozdulatlan.

3.5. Fonémahallást fejlesztő gyakorlat

Tolvajnyelv: csak a magánhangzóit mondjuk a szónak. Pl. a-i-ó. Kinek a nevét mondtam?

3.6. Szókincsgyarapító játék

Mondj virágot i-vel! Pl. ibolya. Mondj állatot t-vel! Pl. tigris.

A Mesekuckó kiállítás szövegvilága

Az alábbiakban leírtak szövegajánlások, válogatásra kínálnak lehetőséget a *Tavaszi – Éled a természet* témakörhöz.

HEGYVIDÉK, ERDŐ

- **Erdő** tavasszal. **Mondóka:** *Kerek erdő, kerek rét,/ nem is látni a végét./ De ha mégis vége lenne,/ onnan újból kerekedne... Találós kérdés:* *Levelet hoz, de nem postás,/ Ásója nincs, mégis ás./ Lába lent a földbe túr,/ Koronája van – nagy úr./ Karjaival integet,/ Mondd ki gyorsan, mi lehet! (fa)*
- **Gombák** a talajon: **Találós kérdés:** *Fehér ház, fél lábon áll. vagy Az erdőben emberke,/ Vállán esernyője. vagy Harmatos erdő közepén,/ Piros sapkás kislegény.*
- **Csiga.** **Mondóka:** *Bál, bál, bál, csigabál./ Gyere te is táncot járni,/ Csúszni, mászni, jót mókázni!/ Bál, bál, bál, csigabál!*

Bújj, bújj, zöld ág...

- **Nap.** **Mondóka, dal:** *Süss fel nap, Szent György nap,/ Szárogasd meg szárnyainkat,/ Nyisd ki a virágokat!*
- **Felhők.** **Mondóka:** *Ezüst felhő, báránfelhő,/ Lebegteti enyhe szellő,/ Lobogtatja, terelgeti,/ Égi réten terelgeti.*
- **Szél.** **Találós kérdés:** *Nincsen keze, se lába,/ De a kaput kitarja. (szél)*
- Lombhullató erdőben erdei **virágok (Szent György-virág, ibolya).** **Mondóka:** *Szent György-virág,/ ha bőven nő,/ Bőven terem az esztendő,/ S ha szót ad a fülemüle,/ kamrád duplásan lesz tele. Vers, dal:* Weöres Sándor: *Mély erdőn, ibolya-virág...*
- Az erdőben **medve** jön ki a barlangjából. **Mondóka:** *Mackó, mackó, ugorjál,/ Süröggél és forogjál,/ Tartsd fenn a mancsodat,/ Tegyed szét a lábadat,/ Ugorj ki!*
- Az erdőben **farkas** üldözi a nyulat, ami szalad az erdőszéli ürege felé. **Mondóka:** *Tányértalpas, lompos farkas,/ Huss el innen, huss, huss, huss!*
- **Mókus** a fán. **Mondóka:** *Mókuskának négy a lába,/ Ötödik a farkincája./ Ha elfárad, leül rája.*

RÉT

- Az erdőt **rét** váltja fel. Rajta **nyúl** szalad az erdőszéli ürege felé, mert üldözi a farkas. **Mondóka:** *Hová mégy, te kis nyulacska?/ Ingyom-bingyom, táliber,/ tutáliber, málibe./ Az erdőbe. A rét végében víz. Versrészlet:* Varga Katalin: *Víz, víz, víz... - Víz, víz, víz!/ Ott a víz! Zizzen a sás,/ tóvíz villan, víz alatt a/ süllő surran; nézz rám tíz.*
- A vízen túl a ház felé **veteményes** és **gyümölcsfák** (alma) virágba borulva. **Méhecskék** gyűjtik a virágport. **Mondóka:** *Add nekem az almádat,/ megsimítom orcádat. (kiszámoló)*
- **Sүн.** **Mondóka:** *Szúrós gombóc jár a kertben,/ szusszan, böffen minden percben,/ bokrok alját nézi sorba,/ buzgón szaglász nedves orra,/ lábán kócos a sok tüske,/ megfésülné, de nincs tükre,/ nem nyúl hozzá, így is jó,/ mert úgy hívják, hogy: sündisznó!*
- **Kecske. Népi játék, dal:** *Kecske ment a kis kertbe,/ A káposztát megette./ Siess kecske, ugorj ki!/ Jön a gazda megfogni!...*

HÁZUDVAR

- **Kút** van rajta. Körülötte **kotlóstyúk kiscsibékkal.** **Nyelvtörő:** *Új kút körül izeg-mozog, fireg-forog, tipeg-topog törpe, tarka török tyúk.*
- **Kutya, kakas, tehén, disznó** az udvaron. **Mondóka:** *Kukurikú, jó reggelt/ Mond a kakas, ha felkelt.*
- **Kacsamama** lépeget, utána kiskacsák mennek. **Versrészlet:** Szabó Lőrinc: *Falusi hangverseny - Háp-háp-háp, jönnek a kacsák, hű de éhes, hű de szomjas ez a társaság.*
- **Fecske** repül a ház eresze felé. **Mondóka:** *Fecske csicsereg,/ Mindent kifecseg./ Azt is, jön a nyár,/ Azt is, tovaszáll.*
- **Cica, egér** a ház körül. Egymást üldözik. **Mondóka:** *Cicamica felmászott a padlásra,/ Kisegeret hozott le a szájába./ Ide tette, oda tette,/ Mindenhová letette,/ Utoljára fülét-farkát megette.*

A *Mesekuckó*ban az ember-, növény-, állat-, gombavilág megjelenítése egyúttal az embert körülvevő világ megjelenítése. Ezt fedezi föl a gyermek előbb szűkebb, majd tágabb

környezetében. Ismerős neki sok minden (ez biztonságérzetet kelt benne), és talál újdonságokat is, amelyek kíváncsivá teszik, és motiválják a tanulásra.

Célunk volt, hogy a hang-betű tanításban gyakorta felhasznált betű-, szó- és tárgyképek (cs - csiga, e - egér, f - fa, g - gomba, i - ibolya, k - kutya, m - medve, n - nap, ny - nyúl, ó - óz, s - sünn, ty - tyúk, v - virág) a *Mesekuckó* illusztrációi között legyenek megtalálhatók. Kapcsolódjanak hozzájuk mondókák, dalok, találós kérdések, amelyekkel - többoldalú kapcsolatot kialakítva - tartósabbá lehet tenni őket az emlékezetben. A szövegek és a képek az óvodásoknak és a kisiskolásoknak témát nyújtanak a beszélgetésre, a mozgással is kísért mondókázásra, a közös éneklésre, a találós kérdés megfejtésére, differenciáltan, egyéni, kiscsoportos vagy frontális munkaformában.

A szövegeket az alábbi szempontok figyelembe vételével választottuk:

- legyen közismert (pl. *Bújj, bújj, zöld ág...*) és ritkább előfordulású (pl. *Szent György virág, ha bőven nő...*);
- amelyeknek van közismert és ritkább használatú változata, az utóbbira esett a választás a szókincsbővítés és a beszédpercepció fejlesztése céljából, pl. *Süss fel nap, Szent György nap...*;
- legyen a mondókákban sok hangutánzás, mert a gyerekek fogékonyak rájuk, hamar megjegyzik őket, szívesen használnak ilyen szavakat beszédükben;
- legyenek a mondókákban határozószavak, helyviszonyt kifejező névmások a téri tájékozódás fejlesztésére;
- lehessen mozgással kíséreni őket a mozgásfejlesztés céljából;
- legyen benne gondolatritmus (pl. *Bál, bál, bál, csigabál...*) a ritmuskészség fejlesztésére.
- legyen bennük sok rím, hiszen kedvelik gyerekek, felnőttek egyaránt.
- A találós kérdés gondolkodtat, a képes beszéd megértését készíti elő.
- A nyelvtörő egy-egy mássalhangzó sűrű és különböző hangkörnyezetben való előfordulásával nehezíti meg a beszélő dolgát, egyúttal nyelvi élményt nyújt akkor is, ha téveszt az ember, akkor is, ha sikerül kimondania. Jól fejleszti a kiejtésen kívül a verbális emlékezetet is.
- A népi játék a szöveg, a dallam és a mozgás összekapcsolásával nyújt közösségi és egyéni élményt.

Megjegyzés

A / jel sortörést jelez a szövegekben.

A – jel hosszú szótagot jelez.

A ~ jel rövid szótagot jelez.

A = jel a szótag alatt főhangsúlyt jelez.

A _ jel a szótag alatt mellékhangsúlyt jelez.

Irodalom

Szövegek forrásai

- Csájiné Knézics Anikó—Esztergályosné Földesi Katalin 2013. Gyöngybetűk munkafüzet 1. Írás munkafüzet az 1. évfolyam számára. Apáczai Kiadó, Celldömölk. 9. kiadás.
- Farkas Andrea—Kóródi Bence—Miskolci Szilvia—Sándor Csilla 2016. Ábécés olvasókönyv 1. osztályosoknak. Újgenerációs tankönyv. Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, Bp. http://tankonyvkatalogus.hu/pdf/FI-501020101_1_teljes.pdf (letöltve: 2019. 09. 08.)
- Fodor Éva (szerk.) 2014. „Virágot bont a zsenge ág”: múltunkat őrizzük a jelenben. 2. módosított, átdolgozott kiadás. Cigánd Város Önkormányzata, Cigánd.
- Mentovics Éva (összeállította) é. n. Gólya, gólya, gilice. Beszédfejlesztő mondókák, versikék, nyelvtörők. Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft., Debrecen.
- Németh Károlyné—Téglás Dezsőné (szerk.) 2005. A cigándi bokréta legzsengébb ága. „Cigándi óvodásokért” Alapítvány, Cigánd.
- Patyi Beáta (szerk.) 2004. Csepü, lapu, gongyola. JEL Könyvkiadó, Bp.
- Varga Katalin 2013. Gógös Gúnár Gedeon. K. Lukáts Kató rajzaival. Móra, Bp.

Szakirodalom

- Barra Mária 2011. A beszédkép fejlesztése. <http://anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=303> (letöltve: 2019. 11. 02.)
- Comenius: Pampaedia. A „De rerum humanarum emendatione consultatio catholica ad genus humanum” IV. része. Fordította: BOLLÓK JÁNOS. *Bibliotheca Comeniana IV.* Magyar Comenius Társaság, Sárospatak. 1992.
- Dankó Ervinné 2016. Nyelvi-kommunikációs nevelés az óvodában. Módszertani kézikönyv a 3-7 éves korosztály fejlesztéséhez. Második, javított kiadás. Flaccus Kiadó, 205-216.
- GMP. Beszédészlelés és beszédértés fejlesztése. <http://www.okositotorna.hu/reszkepesszesterapiak/gmp> (letöltve: 2019. 11. 02.)
- Gósy Mária és Imre Angéla 2007. Beszédpercepció fejlesztő modulok. NIKOL, Bp.
- H. Tóth István 2016. Szóra készítő. Háttérismeretek, fejlesztési lehetőségek óvodáskorúak beszéd- és kiejtés-gondozásához. Flaccus Kiadó, Bp.

- Montágh Imre 1976. Tiszta beszéd. Beszédtechnikai gyakorlatok. Múzsák Közművelődési Kiadó, Bp.
- Víg Lórántné 2008. Óvodai nevelés projektmódszerrel. *Óvodai Nevelés* 189-191.